

مجله‌های نسخه‌های خطی

این نشریه به کمک و مراقبت مدرسه مطالعات عالی علوم تاریخی و زبانی دانشگاه پاریس و همکاری بنیاد ماکس فان برخم (Max van Berchem) انتشار می‌یابد و با زحمات اعضای مؤسسه تحقیقات و تاریخ متون Institut de Recherches et d'Histoire des Textes در پاریس منتشر می‌شود و آقای دروش (Deroche) گرداننده واقعی آن است.

از کارهای با ارزش این نشریه نشر «فیشیه» نسخه‌های خطی تاریخی از کتابخانه‌های مختلف است. بدین صورت که خاتمه هر نسخه تاریخی را روی یک ورقه چاپ می‌کنند و مشخصات و

کیفیات آن نسخه را پشت آن با دقت بسیار به ضبط می‌رسانند.

این خدمت گرانقدر را F. Richard (فرانسوی) و I. M. Waley (انگلیسی) و F. Deroche (فرانسوی) و J. J. Witkam (هلندی) مباشرت می‌کنند.

از فوایدی که در ورق زدن عکس خاتمه نسخه‌های چاپ شده

به دستم آمد آگاهی یافتن بر وجود نسخه خطی فرهنگ عربی به فارسی که نسخه‌اش به کتابخانه ملی پاریس تعلق دارد و مورخ به سال ۶۰۶ هجری و شماره این نسخه در کتابخانه مذکور ۴۲۹۳ عربی است. چون توسط «دسلان» جزء فهرست نسخ عربی معرفی شده بوده است محققان رشته زبان فارسی آن را نشناخته‌اند. پس سزاوار چنان است که دانشمندی چون غلامرضا طاهر یا هادی عالم‌زاده آن را تصحیح و چاپ کنند. نسخه به خط اسمعیل بن عبد الجلیل بن یعقوب است.

آن را تا جایی که امکان داشت با مرقاة و البلغة و السامی مقابله کردم. معلوم شد کتابی دیگرست. برای آنکه آگاه دلبندی مانند محمد دبیر سیاقی آن را بشناساند عکس همان صفحه‌ای را

مجله معهد المخطوطات العربية

بر تعداد مجله‌های مربوط به مطالعات نسخه‌های خطی اسلامی روز به روز افزوده می‌شود. شاید نخستین آنها را باید مجله معهد المخطوطات العربية دانست که به ابتکار و همت دانشمند نسخه‌شناس صلاح الدین المنجد و از سال ۱۹۵۵ در قاهره انتشار یافت و ۲۶ سال در آن کشور منتشر می‌شد (۱۹۸۰) و با توقیف کوتاه از سال ۱۹۸۲ به مدیریتی دیگر در کویت به چاپ رسید و هنوز هم سالانه یک یا دو شماره، نشر می‌شود.

نسخه‌های خطی

پس از آن نشریه نسخه‌های خطی فارسی بود که [در سال ۱۳۳۷ با همکاری مرحوم محمدتقی دانش پژوه] از سوی دانشگاه تهران آغاز به نشر کرد و کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دوازده جلد آن را به چاپ رسانید. افسوس که این نشریه مفید را قابل ادامه و چاپ ندانسته و کوششهای پایه گذارانش را نادیده گرفته قلم نسخ بر آن کشیده‌اند.

manuscripts of Middle East

پس از آن باید از مجله ممتازی یاد کرد که به قطع بزرگ و کاغذ خوب و مقالات مرغوب به اهتمام ژ. ژ. ویتکام کتابدار و نسخه‌شناس مشهور هلندی در لیدن به چاپ می‌رسد و تاکنون شش مجلد از آن عرضه شده است. این مجله که از سال ۱۹۸۶ شروع به انتشار کرد نامش *Manuscripts of Middle East* است.

Nouvelles des Manuscrits du Moyent-Orient

پس از آن باید از نشریه پرفایده *Nouvelles des Manuscrits du Moyent-Orient* نام آورد که از سال ۱۹۹۲ سالی دو بار به چاپ می‌رسد.

عالم المخطوطات وال نوادر

نخستین شماره مجله عالم المخطوطات و النوادر با چاپی زیبا و کاغذ فرد اعلا از سوی کتابخانه عمومی ملک عبدالعزیز (شهر ریاض) به مدیریت یحیی محمود بن جنید الساعاتی در دویست و پنجاه صفحه در پائیز ۱۹۹۶ انتشار یافت. همه اوضاع و احوال مجله حکایت دارد از اینکه هر سال دو شماره با مطالبی کاملاً علمی و تخصصی به دسترس علاقه مندان خواهد رسید و امید است که نسبت به چاپ رنگی عکس نسخه‌ها دقت بیشتری مبدول شود که دور از اصل نباشد. چه بسا بهتر و شکیل تر خواهد بود که عکس همه نسخه‌ها به رنگ یکدست سیاه آورده شود. ورنه از رنگهای پریده و ناجور چه نکته‌ای می‌توان به دست آورد.

طبیعی است که مقاله‌های چنین مجله‌ای درباره نسخ عربی و بیشتر مرتبط با سرزمینهای کاملاً عربی خواهد بود و کوشش نویسندگان و پردازندگان مجله این است که مطالب آشنا به ذهن و مفید به حال تاریخ اعراب را عرضه کنند.

مطلب مجله در بخشهای «مخطوطات»، «الاختام» (مهر)، «المسکوکات»، «النقوش»، «الوثائق» چاپ شده است. ملاحظه می‌کنید که خوشبختانه کتابداران از عالم نسخه خطی به در آمده و با دیدی جهانی تر به آثار گذشته پرداخته و ضمن عنوان «نوادر» به مخطوطات غیر کاغذی هم توجه نشان داده‌اند.

از جمله مقالات مربوط به نسخ خطی مقاله اول نظری کلی است به مجموعه‌های مخطوط عربی در عالم اسلامی به قلم یحیی محمود. ایشان کوشیده است که نمایی کلی و نمودی اجمالی از آنچه درباره مجموعه‌های خطی عربی قابل گفتن است درین مقاله بیاورد ولی سخن دامنه‌دارتر ازین است کما اینکه در مورد ایران اگر چه بحق به بررسی همه جانبه دکتر هادی شریفی در Survey... توجه داشته است ولی استناد به نوشته سی و چند سال پیش دکتر حسینعلی محفوظ (به عربی) هدایت کننده نیست. در حالی که اکنون فهرست نسخه‌های عربی کتابخانه مرعشی در شش مجلد توسط دکتر محمود مرعشی به زبان عربی انتشار یافته است و عربها به آسانی می‌توانند بدانند که در کتابخانه مشهور قم چه آثار یا نوادری موجود است.

آقای عبدالرحمن المزمینی در مقاله‌ای راجع به مجموعه نسخ خطی بازمانده از شیخ محمد ابراهیم ختنی (متوفی ۱۳۸۹) پنجاه و دو نسخه را شناسانده است. در این مجموعه نسخه‌ای جدید از تألیفات خواجه محمد پارسا (نه بارسار) و رساله‌ای در طب از جامی (؟) به عنوان گلشن زاده (؟)، شرح کولستان (که باید شرح گلستان

که در ورقه‌های مورد ذکر چاپ کرده‌اند در اینجا می‌آورم، همراه با جدول مشخصات آن.

آفاق الثقافة و التراث

نشریه دیگری که اغلب به مباحث مربوط به نسخ خطی عربی می‌پردازد آفاق الثقافة و التراث نام دارد. این نشریه زیبارا مؤسسه مشهود «جمعة الماجد» در «دبی» که جمعة الماجد بنیانگذار آن است به چاپ می‌رساند. مجله‌ای است که فصلی چاپ می‌شود و اگرچه مربوط به دنیای عرب است اما از نظر شناخت نسخه‌های خطی دور از فایده نیست.

Manuscripta Orientalia.

International Journal for Oriental Manuscript Research

بالاخره تازه‌ترین مجله‌ای که خاص اطلاعات نسخ خطی اسلامی انتشار پیدا کرده نشریه‌ای است نسبتاً مجلل و البته پرفایده که به همت کتابشناسان و نسخه‌یاران روس در پترزبورگ تهیه می‌شود ولی در هلسینکی به سرمایه و همت Dekadi Publishing به چاپ می‌رسد و پخش می‌شود. مجله خوش چاپ و بر روی کاغذ برقی است و تصاویر خوبی از نسخه‌ها در آن ارائه می‌شود.

دانشمندان روس پس از رهایی از قید و بندهای حکومتی توانسته‌اند روابط فرهنگی خود را گسترش دهند. در رشته‌ای که من مختصری از آن آگاهی دارم می‌بینم همکاریهای ارزنده‌ای را با فضایی غرب آغاز کرده‌اند.

نام نشریه مذکور برای کسانی که علاقه مندند نقل می‌شود:

Manuscripta Orientalia. International Journal for Oriental Manuscript Research

غافل نمانم از این نکته که فضایی نسخه‌شناس پترزبورگ فهرست نسخه‌های خطی فارسی موجود در آکادمی آن شهر را که تحریر روسی داشت به انگلیسی درآورده و به نام *Persian and Tajik Manuscripts* در دو جلد توسط مؤسسه Norman Ross Publishing در نیویورک نشر کرده‌اند. اگر چه آن را ندیده‌ام مشخصاتش را از روی اعلانی که در مجله مذکور در فوق چاپ کرده‌اند، نقل کردم.

دیگر در خاتمه نسخه تاریخ الخلفای سیوطی مورخ ۸۸۷ دیدم که کاتبش نوشته است «فی الیوم المبارک الخامس من شهر الله المحرم افتتاح عام سبع و ثمانیة و ثمان مائة.»

منظور باشد) مورخ ۹۵۷، شرح نزهة الارواح از عبدالواحد ابراهیم، کتاب فارسی فی المواعظ که مؤلفش شناخته نیست (توضیحی دیگر هم نداده اند که مشکل گشا باشد)، مراد العارفین که مؤلفش شناخته نیست، نزهة الارواح حسین بن عالم خط ۷۲۱ از جمله نسخه‌های فارسی آن مجموعه است ولی مقدار مشخصات فهرست نگاری کفایت به شناخت کامل آنها ندارد.

در بخش المراجعات معرفی مبسوط نسخه‌های عربی «التشویق البطلی»، «التنبیه»، «الزهور المقتطف من تاریخ مکه المشرفة»، «السيف المحدود»، «غایة البیان»، «الکتیبة الکامنة» دیده می‌شود. باید دانست که پیش ازین در سال ۱۴۰۰ هجری مجله عالم الکتب به اهتمام پردازندگان مجله کنونی شروع به انتشار کرد.

نسخه شناسی در اتریش

نسخه‌ای از دفتر پانزدهم مجله Codices Manuscripti را معاون بخش نسخه‌های خطی کتابخانه ملی وین به مناسبت مقاله‌ای که از خانم دروتا دودا Dorothea Duda در آن درج شده است به من لطف کرد. این بانو، دختر هربرت دودا مستشرق معروف

اطریشی است. پدرش «فرهاد و شیرین» را در مجموعه‌ای که زیر نظر هلموت ریتر انتشار می‌یافت چاپ کرده است. دختر او امروز از متخصصان نسخه‌شناسی و آشنا به زبان ترکی است. مقاله‌اش درباره نسخه‌ای است زیبا در تعلیم رسم الخط اسلامی از کارهای عثمانی و به اسلوب آن سامان.

دیدن این مجله مرا متوجه کرد که چه مقدار درباره اصول نسخه‌شناسی اروپایی در زبان آلمانی کار شده است. این مجله را که نمی‌شناختم شناختم و با نام Otto Mazal که پیر رشته نسخه‌شناسی در اتریش است و از مدیران این مجله آشنا شدم. ضمناً مقاله خانم دودا برای من یادآور نام آن اطریشی است که نخستین بار از سوی یونسکو برای تعلیم رشته کتابداری به ایران آمده بود و من تلفظ و ضبط درست نامش را از یاد برده بودم. از حواشی مقاله دودا در یافتن نام او J. Stummvoll بوده است و چون گردآورنده جشن نامه J. Bick در سال ۱۹۴۸ بوده است نام او به مناسبتی درین مقاله آورده شده. نامش را از این رو آوردم که در دسترس نویسندگان تاریخ کتابداری نوین ایران باشد. یاد باد آن روزگاران که الفبای کتابداری فنی را از وی شنیدیم.

ایرج افشار [مجله کلک، شماره‌های ۷۳ - ۷۵ و ۸۵ - ۸۸]

مؤسسه دار المصطفی (ص) لایحیاء التراث با بیان اهمیت میراث مکتوب و احیای آن، اهداف تأسیس این مؤسسه را بطور خلاصه منعکس نموده و همچنین کتابهای مطبوع و در دست چاپ و تحقیق خود را معرفی کرده است. از اهداف این مرکز گردآوری نسخه‌های خطی و مقالات تحقیقی، شناساندن منطقه، احیای آثار مکتوب منطقه، تشویق به احیای نسخه‌های خطی و انتشار فصلنامه می‌باشد.

التراث

السنة الأولى - العدد ۱۰ -	
شوال ۱۳۸۱ هـ - شباط ۱۳۸۲ م	
• الترمذی الاحمدی اهداء فی ارض من الصحیب	
• حرکتی تصویر فی شعر الفطی	
• الترویج ابراهیم القطیفی	
• علماء مکه ۱ -	
• المنهجیة فی تلخیص انوار البحرین	
• نقد و تعریف کتاب مروس فی فقه الابانیه	
• ترمیم المکرم بالمعلم ۲	
• مصادر البحث من الخطیة والخطیة ۱ -	
• مخطوطات الترویج احمدی الاصلی ۱ -	
• رسالة التصحیح علی الترمذی	
• رسالة فی انصاف المقلد	

التراث مجله‌ای است به زبان عربی که دار المصطفی (ص) لایحیاء التراث به صورت فصلنامه منتشر نموده و ویژه میراث مکتوب در منطقه قطیف، احساء و بحرین می‌باشد. تاکنون دو شماره از این مجله با عناوین: ادب، اعلام، دراسات، فهارس، مخطوطات و مکتبة المجله به چاپ رسیده است که حاوی مقالات اندیشمندان و محققان می‌باشد. در سرمقاله شماره اول التراث،